

KW arts

1
2024

Kwartaalblad van de Vrienden Van Abbemuseum

Sung Hwan Kim

Inhoud

Woord van de voorzitter <i>Perceptie – Stefan de Bever</i>	3
Protected by roof and right hand muscles <i>Onderdompelen in de droomwereld van Sung Hwan Kim – Nelleke Slofstra</i>	4
Verborgten Verbanden <i>Onderzoek naar het eigen koloniale verleden – museumbijdrage</i>	6
In de Vitrine... <i>De selectie van fooddesigner Annelies Hermsen – Jan Verheugt</i>	8
De mooiste muziek is de stilte tussen de noten <i>Een vergelijking tussen Piet Mondriaan en Arvo Pärt – gastbijdrage Marjolijn Sengers</i>	10
Jonas Staal en Empire's Island <i>Winnaar Prix de Rome 2023 – Piet van Bragt</i>	12
Ontmanteld en verknoopt <i>The Captive: Here's a Heart for Every Fate (2019) – Lisette Almering</i>	14
Interview met een vriend <i>Ruud Nordt en Hanne Kok – Jan Verheugt</i>	16
Expositie Het Grote Archief <i>Herinneringen aan het oude Sovjet-regime – Hannie Groen</i>	18
Niet om op te zitten (7) <i>Een combinatie van ernst en speelsheid – Els Grootemaat</i>	20
Dynamiek in de kunst <i>Een persoonlijke verkenning van smaak, cultuur en sociale klasse – Piet van Bragt</i>	22
Colofon en Musomanie	24

TENTOONSTELLINGSAGENDA (1 MAART '24 - 1 JUNI '24)

Raadpleeg de website van het museum voor actuele informatie.

18 september 2021 – 1 juli 2026
(Nieuwbouw)

Dwarsverbanden, Nieuwe collectie-presentatie

Topstukken, ondergewaardeerde werken en recente aankopen in een opvallend perspectief.

22 oktober 2022 – 7 april 2024
(Het Oog)

Temitayo Ogunbiyi, You Will Play In Nuance And Grow Community

Ogunbiyi ontwerpt speelruimten en wil zo volwassenen en kinderen tot sociale vooruitgang inspireren.

1 juli 2023 – 24 maart 2024
(Projectzaal - Nieuwbouw)

Dwarsverbinding: Kabakov Kabinet

Presentatie van een deel van het onlangs verworven grafisch werk van Ilya en Emilia Kabakov in combinatie met de LS collectie bijzondere kunstboeken.

22 september 2023 – 1 maart 2024
(Vitrine Van der Valk Hotel Eindhoven)

Annelies Hermsen @ Van Abbemuseum Vitrine

Fooddesigner Annelies Hermsen presenteert in de vitrine een selectie uit de museumcollectie met werk van Marcel Broothaers, Julia Lohmann en Maryam Jafri. De werken bevragen de relatie voedsel en vleesindustrie.

2 december 2023 – 12 mei 2024
(Oudbouw)

Solotentoonstelling Sung Hwan Kim

Kim hanteert video, muziek, licht, performances en tekeningen in een droomachtige omgeving. Hij gebruikt een poëtische taal. De expositie gaat over migratie en grenzen.

2 maart 2024 – 2026 (Nieuwbouw)
Verborgten Verbanden

Presentatie van het tweede deel van het onderzoek Verborgten Verbanden (over het koloniale verleden en de gevolgen daarvan). Ditmaal aandacht voor onderdrukking en verzet op de plantages van Sumatra waar Henri van Abbe de tabak vandaan haalde.

VRIENDENSALONS

Iedere tweede zaterdag van de maand om 15.00 uur organiseren we de Vriendensalon in de Studio van het museum (nieuwbouw). Toegang voor leden is gratis. Introducé(e) welkom. Het programma is (onder voorbehoud) als volgt:

9 maart 2024

Steven ten Thije

Ontwikkelingen museumbeib

13 april 2024

Erna Charbon

Marina Abramović

11 mei

Francisca van Vloten/Lisette Almering

Valse Mondriaan (Marie Tak van Poortvliet Museum, Domburg)

EXCURSIES EN KUNSTREIZEN

17 juni 2024 t/m 21 juni 2024

Reis Biënnale Venetië

Hair is a piece of head, installatie (2021) zaal 5 van de expositie Sung Hwan Kim, Van Abbemuseum, Foto Nelleke Slofstra. Lees meer hierover op pagina 4 en 5.

Perceptie

Woord van de voorzitter

Dit is weer het eerste nummer van het nieuwe jaar. Het blijft elk jaar bijzonder dat we met de vrienden dit mooie blad kunnen uitgeven. Er wordt door een enthousiaste groep mensen gewerkt aan inhoudelijk interessante artikelen en weer nieuwe edities van *KwArts*. Hierbij wil ik, ik denk namens al onze vrienden, mijn dank uitspreken aan de redactie en iedereen die hen hierbij helpt. In het bijzonder een woord van dank voor Marja van Osch die onlangs afscheid heeft genomen van de redactie. En veel succes voor Nelleke Slofstra die dat team gaat versterken. Wij danken ook alvast de twee nieuwe adverteerders in de *KwArts*, Van der Valk Hotel Eindhoven en PGA totaalrichters. Dank voor jullie steun, waardoor we dit soort activiteiten kunnen blijven realiseren.

Voor de vrienden die bij de laatste Salonbijeenkomst waren. Wij hebben mogen genieten van een prachtig en gepassioneerd verhaal van de directeur van het Van Abbemuseum, Charles Esche. Hij nam ons ruim 1,5 uur mee in de wereld van kunstmanifestatie Documenta in Kassel. Het was interessant hem te horen vertellen over de betekenis van de diverse manifestaties. De veranderingen die bepaalde edities teweeg hebben gebracht in kunst- en cultuurland en de politieke betekenis ervan. Met name de manifestaties in 1972, 2002 en 2022 waren volgens Charles de edities die veel in beweging hebben gebracht en voor veel ophef hebben gezorgd. Mooi is dat de lezing aansluit op het door de vrienden georganiseerde programma. Er waren namelijk veel vrienden aanwezig die twee jaar terug mee zijn gereisd met het door de vrienden georganiseerde 3-daagse bezoek aan de Documenta te Kassel.

Een nieuw jaar betekent ook dat de wereld weer verder evolueert. Er verandert ondertussen veel, de wereld is in beweging. Door de intensiteit van communicatie en berichtgevingen in de (sociale) media worden we overspoeld met informatie en wordt ons leven vaak onbewust overmatig geprikkeld en beïnvloed. Iedereen moet zelf bepalen hoe die hiermee omgaat. Daardoor hebben we ook meer met elkaar te maken en wordt de onderlinge manier van communicatie steeds belangrijker.

Ook de wereld van de kunst ontwikkelt zich. Vanzelfsprekend, zou ik bijna zeggen. Identiteit, inclusiviteit, maar belangrijker nog perceptie, hoe we onder meer tegen kunstuitingen aankijken, spelen daarbij een belangrijke rol. Sommige mensen zetten zich met hart en ziel in voor diverse vormen van kunst, soms maakt hen dit kwetsbaar. Laten we er te allen tijde voor zorgen dat we respectvol met elkaar omgaan, wat we ook van die activiteiten mogen denken, en dat de toon gepast is.

Mijn wens voor dit jaar is dan ook dat eenieder in dit veranderende landschap zijn weg weet te vinden, dat we elkaar inspireren en weten te prikkelen in de onderlinge verhoudingen. Het zijn vaak juist de verschillen die het leven zo mooi maken. Samen maken wij het mooier. ●

Stefan de Bever

Best wishes for 2024

The chairman wishes that everyone can find their way in the changing world, that we can inspire and stimulate each other in mutual relationships. It is often the differences that make life so beautiful. Together we make it more beautiful.

Protected by roof and right hand muscles

Onderdompelen in de droomwereld van Sung Hwan Kim

Sung Hwan Kim
Stills uit *Hair is a piece of head*
(2021)
Foto Nelleke Slofstra

Momenteel doet een reizende solotentoonstelling van Sung Hwan Kim (1975, Seoul) het Van Abbemuseum aan, met bijdragen van muzikant en componist David Michael DiGregorio (1979, Boston). Twee van de tentoonstellingszalen worden hier besproken.

Sung Hwan Kim is een multidisciplinair kunstenaar die opgroeide in Zuid-Korea en nu in New York woont. Vier jaar werkte hij in Nederland als fellow aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam. In zijn werk staan migratie en grenzen centraal, waarbij fantasie en geruchten vaak samengaan. In het Van Abbemuseum is Kim tevens tentoonstellingsontwerper. *Protected by roof and right hand muscles* neemt je mee in sprookjes, mythes, magie, leugens en geschiedenis. Daarbij gebruikt hij in zijn werk een combinatie van film, tekst, installatie en muziek.

Hair is a piece of head (2021), zaal vijf.

Als je deze zaal binnenkomt, vallen een paar dingen meteen op. De ruimte is schemerig verlicht, er hangt een groot scherm. Daarop zien we de film *A Record of Drifting Across the Sea*. Neem plaats op het bankje.

De beelden verwijzen naar de democratiseringsbeweging in Gwangju, Zuid-Korea. Deze leidde tot een opstand die duurde van 18 tot 27 mei 1980, ook bekend als de Gwangju opstand. De bevolking kwam in verzet tegen het militaire regime van Chun Doo-hwan. De opstand ontstond uit een streven naar democratisering, maar werd neergeslagen door het leger. Een bloedbad was het gevolg. Volgens de regering verloren 170 mensen het leven, maar waarschijnlijk lag dat aantal veel hoger; tussen de 500 en 2.000. De verschrikkingen versterkten uiteindelijk de democratiseringsbeweging. In 1987 zou Zuid-Korea worden omgevormd tot een democratie. Ook droeg de opstand bij aan een versterkt anti-Amerikaans sentiment. Dit omdat de Verenigde Staten het neerslaan van de opstand hadden gesteund, of daar op zijn minst weinig tegen hadden ondernomen.

Sung Hwan Kim legt in deze zaal een link met gebeurtenissen uit een eerder verleden. Aan het begin van de twintigste eeuw trokken Koreaanse migranten zonder verblijfsvergunning naar de Verenigde Staten, met Hawaï als tussenstap. Zo'n 7.500 Koreanen gingen tussen 1903 en 1905 naar Hawaï, vooral mannen die gingen werken op suikerrietplantages. Zij vormden de eerste grote groep Koreanen die naar de Verenigde Staten trok. Later, van 1910 tot 1924, gingen naar schatting 600 tot 1.000 Koreaanse vrouwen naar Hawaï om met deze Koreaanse mannen te trouwen. Die hadden ze nog nooit ontmoet. Ze werden fotobruiden genoemd, omdat de ene van het stel de ander op basis van foto's selecteerde. Er waren veel redenen waarom vrouwen ervoor kozen om een fotobruide te zijn, in een zoektocht naar een beter leven. Fotobruide-huwelijken waren over het algemeen niet gelukkig. Veel ervan eindigden in een echtscheiding, bijna altijd door de vrouw geïnitieerd. Een belangrijke erfenis van de fotobruiden, is dat deze vrouwen een impuls gaven aan de Koreaanse nationalistische beweging op Hawaï. Kim verbleef op Hawaï om onderzoek te doen naar Koreaanse migranten en de invloed die

zij hadden op de historie van de oorspronkelijke bevolking van Hawaï, de Kānaka Maoli. De beelden die Kim projecteert zijn niet altijd direct te relateren aan al deze gebeurtenissen. Hij werkt veel meer met suggestie en roept zo gevoelens op die de kijker aan het nadenken zetten. Is het verhaal van migratie dat Kim vertelt, een verhaal ver van ons vandaan? Of is het juist een verhaal dat ook dicht bij ons speelt?

Sung Hwan Kim
Stills uit *Temper Clay* (2012)
Foto Nelleke Slofstra

Temper Clay (2012), zaal zeven

Ook in deze donkere zaal gaat de aandacht gelijk uit naar een groot scherm. We zien de film *Temper Clay*. Kim hertekent hierin Shakespeare's tragedie King Lear.

In dit werk van Shakespeare besluit de bejaarde koning Lear zijn rijk te verdelen onder zijn drie dochters. Wie hem het meeste liefheeft, krijgt het grootste stuk. Goneril en Regan doen hun uiterste best om hun vader van hun liefde te overtuigen. Maar Cordelia, Lear's jongste dochter en zijn oogappel, weigert het spelletje mee te spelen.

Kim zegt over *Temper Clay*: "Ik was geïnteresseerd in het afbeelden van de afbakening of verruiling van rollen in hedendaagse Koreaanse familiestructuren, zoals te zien in King Lear". De kunstenaar kijkt hierbij voornamelijk naar mannelijk chauvinisme, zoals dat tot uiting komt in de venijnige manier waarop de koning zijn dochters behandelt, maar dan gelaagd in de context van een andere cultuur, taal en tijd. In *Temper Clay* worden beelden afgewisseld met surrealistische en droomachtige scènes, gebaren en repetitieve dagelijkse activiteiten. Een interview met de kinderoppas van de kunstenaar is verweven door de film. David Michael DiGregorio, met wie Kim vaak samenwerkt, is verantwoordelijk voor de muziek.

Vervolg

Tijdens de opening op 2 december 2023 bracht DiGregorio twee songs ten gehore, terwijl hij tussen het publiek liep. Eén ervan was *Na-neun gong-san-dang-i Silh-eo-yo*. Een propagandaslogan tijdens de Koude Oorlog in Zuid-Korea (1945-1991), vertaald als "Ik haat de communisten".

Deze solotentoonstelling voert je in totaal langs tien zalen. Onderga de beelden. Laat je meevoeren en dompel je onder in de wereld van de kunstenaar. De tentoonstelling is te bezoeken tot 12 mei 2024. Na het Van Abbemuseum zal deze een internationale tournee maken naar onder andere ZKM Zentrum für Kunst und Medien in Karlsruhe en het Art Sonje Center in Seoul. ●

Immerse yourself in a dream world

In his exhibition Sung Hwan Kim: *Protected by roof and right-hand muscles*, video installations mix with collage, performance, music and light. Kim, both artist and designer of the exhibition, takes you into his poetic world of innovative storytelling.

Nelleke Slofstra

Verborgen Verbanden

Onderzoek naar het eigen koloniale verleden

Waarom weten we zo weinig over wat er op de plantages in het voormalig Nederlands-Indië gebeurde? De gruwelijke geschiedenis van contractarbeid, dat mensen dwong te werken voor Nederlanders, is in de doofpot gestopt. Daarmee zijn ook de verhalen van verzet, dat er wel degelijk was, vaak niet vastgelegd maar enkel mondeling doorgegeven. Deze doelbewuste onderdrukking en ontkenning van de plantagearbeiders en hun ervaringen is nog steeds voelbaar. In het meerjarige onderzoeksproject Verborgen Verbanden ontrafelt het Van Abbemuseum zijn eigen oorsprong in dit koloniale verleden. Vanaf 2 maart 2024 presenteert het museum de uitkomsten in een tentoonstelling, podcast en erfgoedplatform.

Waarom zijn de gebeurtenissen op de plantages in Sumatra verborgen gehouden? En waarom weten we niets van het (grootschalig) verzet daar? Schrijver en onderzoeker Reggie Baay zocht in Nederlandse archieven naar verhalen over deze periode. Tegelijkertijd spraken kunstenaars en onderzoekers Ferial Affif en Dwihandono Ahmad nazaten van de contractarbeiders op de plantages in Deli. Onderzoeker Isabelle Britto deed kranten- en literatuuronderzoek naar wat Henri van Abbe kon hebben geweten over de omstandigheden daar.

Oprichter Henri van Abbe

Het Van Abbemuseum is vernoemd naar Henri van Abbe (1880 – 1940), oprichter van sigarenfabrieken Karel 1 - ooit de op één na grootste werkgever van Eindhoven en omstreken. De tabak voor Karel 1 kwam grotendeels van plantages in Deli, Sumatra in het toenmalige Nederlands-Indië. In 1933 stichtte Van Abbe, deels met verdiensten uit de tabaksindustrie, een museum voor hedendaagse kunst. Naast een gebouw schonk hij ook 26 schilderijen uit zijn privéverzameling, waaronder werk van Isaac Israëls, Carel Willink en Jan Sluijters.

Doorlopend onderzoek

De afgelopen tien jaar werd het Van Abbemuseum zich steeds bewuster van zijn wortels in de tabaksindustrie. De schenking van het Van Abbe familiearchief aan het museum in 2018 vormt het startpunt van een doorlopend onderzoek naar dit verleden.

In 2019 heeft archivist Michael Karabinos een eerste onderzoek (in Nederlandse bronnen) gedaan naar de koloniale geschiedenis van het Van Abbemuseum. De focus van dit onderzoek lag op hoe de tabak van toenmalig Nederlands-Indië naar Eindhoven kwam en op de aanwezigheid van Van Abbe in Deli, Sumatra. Uit dit onderzoek bleek dat Van Abbe niet daadwerkelijk is afgereisd naar Sumatra maar dat zijn aanwezigheid en invloed op dit gebied wel sterk voelbaar waren door zijn grote afname van tabak. Op een gegeven moment was hij zelfs de grootste inkoper van tabak.

Verborgen verhalen van verzet

In de tentoonstelling *Verborgen Verbanden* presenteren curatoren Reggie Baay en Bibi de Vries de uitkomsten van dit onderzoek. In archiefmateriaal, audio- en video interviews en illustraties staat het perspectief van de plantagearbeiders in Deli en hun werk- en leefomstandigheden centraal. Het woord contractarbeiderschap doet – geheel onterecht – geloven dat men vrijwillig werkte. De werk- en levensomstandigheden waren echter mensonterend en de contracten alles behalve vrijwillig. Maar waarom weten we zo weinig over deze gruwelijke geschiedenis op de plantages in Sumatra? Dit werd doelbewust in de doofpot gestopt. In de tentoonstelling wordt ingegaan op hoe dit koloniale systeem van onderdrukking en ontkenning werd opgezet.

Vrouwen sorteren tabaksbladeren te Tegal-sirondo (Semarang, Java) rond 1910
Fotograaf onbekend

Verzet op de plantages

Grafisch vormgever Gayle Tjong-Kim-Sang liet zich voor haar wandvullende tekeningen inspireren door verhalen van verzet; zo ook het verhaal *De Slang van Sumatra*, dat vroeger op Java de ronde deed.

'Pas op voor de slang van Sumatra, die je opeet en je als goud uitpoept voor de rijkdom van de Nederlanders.' Dit verhaal ging rond op Java om inwoners te waarschuwen om niet te tekenen als contractarbeider in Deli.

Een ander verhaal dat is doorgegeven van generatie op generatie is het verzetsverhaal van Sukmo Illang. Het is niet alleen mondeling doorverteld, maar ook door middel van Wayang, geschreven teksten en graphic novels. Volgens de overlevering was voorman Sumo samen met 100 arbeiders in verzet gekomen tegen de slechte omstandigheden op de plantages. Sukmo Illang betekent in Bahasa Indonesia de Missende Ziel. In werkelijkheid heette hij Soemo/Sumo. Er zijn twee versies van het Verhaal: In één versie van het verhaal werden Sumo en de anderen die in opstand kwamen, opgenomen in de geestenwereld nadat ze in verzet waren gekomen. In de tweede versie wordt gezegd dat Sumo en de andere arbeiders als straf voor hun verzet tegen de plantagedirectie gedwongen werden verplaatst naar Suriname om daar ook weer als contractarbeider te moeten werken. Ondanks de bekendheid van het verhaal weten we niet hoe Sumo's leven en dat van de andere arbeiders verder is verlopen.

Collectief geheugen

Voor het Van Abbemuseum is het blijvend bewaren en overdragen van de verhalen uit het *Verborgene Verbanden*-onderzoek cruciaal. Ze zijn onderdeel van onze gezamenlijke geschiedenis en moeten voor iedereen vindbaar en toegankelijk zijn. Het museum werkt daarom samen met provinciaal kennis- en expertisecentrum Erfgoed Brabant en integreert het doorlopende onderzoek op het platform Koloniale Historie Brabant. Ook lanceert het museum op 14 mei 2024 een podcast samen met Reggie Baay en Aldus' producties. Hierin onderzoekt Baay waarom er zo weinig over dit verleden te vinden is aan de hand van een zoektocht naar zijn eigen familiegeschiedenis. Met deze diverse uitingen willen we ervoor zorgen dat ook na de looptijd van de tentoonstelling, deze informatie niet verloren gaat en onderdeel worden van het collectief geheugen. ●

Hidden Connections

The Van Abbemuseum has had research carried out into its colonial past: the 'contract labour' on the tobacco plantations, the resistance among the workers and their living and working conditions. The exhibition reports on the research.

Onderzoek
Verborgene Verbanden

**Reggie Baay,
Ferial Affif,
Dwihandono Ahmad
en Isabelle Britto**

Curatoren

**Bibi de Vries en
Reggie Baay**

Projectcoördinatie

Vivian Heyms

Vormgeving

**Gayle Tjong-
Kim-Sang**

Videografie

**Esmee Jacobs
en Ferial Affif**

In de Vitrine ...

De selectie van fooddesigner Annelies Hermsen

Vanaf 2018 verzorgt het Van Abbemuseum mini-presentaties van zijn collectie bij het Van der Valk Hotel Eindhoven. In een speciaal daarvoor ontworpen kunstvitruine waren eerder selecties te zien van gastcuratoren Piet Hein Eek, Pieter van den Hoogenband, Maarten Steinbuch en Dick Middelweerd. Momenteel toont de Eindhovense Annelies Hermsen haar keuze.

Als fooddesigner volgt de aan de Design Academy afgestudeerde Annelies Hermsen nauwgezet ontwikkelingen op het gebied van voedsel. Ze vertaalt die vervolgens in vernieuwende, groene en circulaire voedingsconcepten voor de levensmiddelenindustrie en de gastronomiesector. Haar interesse gaat onder meer uit naar de verschuiving die de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden van vlees en vis naar plant-based voeding.

Dit keer nodigde het museum Hermsen uit om de vitrine in het Van der Valk Hotel in te richten. Uit de collectie koos zij drie werken: *Les animaux de la ferme* (1974) van Marcel Broodthaers, *'Belinda' Cow-bench* (2005) van Julia Lohmann (uit de collectie van Lidewij Edelkoort) en *Generic Corner* (2015) van Maryam Jafri. Bij haar selectie liet Hermsen zich leiden door de onderlinge relaties tussen mens, dier en vleesindustrie.

Op de platen van Marcel Broodthaers staan verschillende koeienrassen afgebeeld. Maar wat Hermsen direct opviel: onder de koeien staan niet de namen van de rassen maar de namen van automerken. Hermsen: "Voor mij legt het daarmee de link: kijken naar dieren als objecten". De Cow-bench vindt ze "een waanzinnig object om te zien": "De onthoofde koe als heel ongemakkelijke bank, een mooi symbool

van de ongemakkelijkheid die we voelen bij het eten van vlees". Hermsen koos ook werk van Maryam Jafri uit. Die onderzocht verpakkingen van levensmiddelen uit de jaren 70 en 80 en kwam daarbij merkloze producten tegen. Om de kosten zo laag mogelijk te houden was daarbij namelijk afgezien van elke vorm van marketing: geen design, geen advertenties. De verpakkingen waren heel basaal gehouden, zonder gebruik van ervan afspattende kleuren, aandachttrekkende afbeeldingen of labeltjes. Hermsen: "Wat ik hieraan zo grappig vind is om zo blanco naar eten te kijken".

Hermsen kijkt terug op een mooi project: "Als niet-curator kun je door diverse kunstwerken bijeen te plaatsen een heel eigen verhaal vertellen". ●

Jan Verheugt

Ook nieuwsgierig naar de keuze van Annelies Hermsen? Neem zelf een kijkje in de ontvangsthal van het Van der Valk Hotel Eindhoven aan de Aalsterweg. De toegangsdeuren van het hotel gaan automatisch voor u open.

Foto Jan Verheugt

Now on display

The Van der Valk Hotel Eindhoven has an art showcase where different guest curators show their choice from the museum collection. The selection of food designer Annelies Hermsen is currently on display. She was guided by the relationships between people, animals and the meat industry.

50 JAAR GASTVRIJ

Vijftig jaar van gastvrijheid en onvergetelijke momenten!
Een halve eeuw waarin Van der Valk Hotel Eindhoven warmte,
comfort en onvergetelijke ervaringen heeft gecreëerd samen
met onze gewaardeerde gasten.

"Vijftig jaar van toewijding aan gastvrijheid,
tijdloze elegantie en onvergetelijke ervaringen hebben ons
gebracht tot waar we nu staan."

Van der Valk Hotel Eindhoven
blijkt met trots terug op vijftig jaar
gastvrijheid. Het jaar 2024 staat in
het teken van feest, dat
gevierd wordt met echte Valk
klassiekers.

Gewijd aan het vijftigjarig
jubileum verrast Hotel
Eindhoven haar gasten dit jaar
met een blik terug in de tijd. Het
jubileum is niet alleen een viering
van het verleden, maar ook een
belofte voor de toekomst.

Een blik terug in de tijd

Stap in de geschiedenis van
Hotel Eindhoven met
de exclusieve jubileum
audiotour & podcasts.

Een meeslepende reis door 50
jaar pure gastvrijheid en kijkje
achter de schermen!

Feestelijk overnachten

Jubileum Arrangement-
Genieten van
een comfortabele overnachting,
'50 jaar' 3-gangendiner en
een fantastische
Toekan welkomscocktail!

Een culinair verleden

Stap binnen in een wereld van ongeëvenaarde elegantie
en culinaire verfijning met het klassieke diner-en brunchbuffet
in Restaurant Het Buffet, waar verfijnde smaken van de
afgelopen eeuw samenkomen. Geniet van oude bekende
gerechten en sluit uiteraard af met de smaken van
appelmoes en kers of kom genieten
van het 50 jaar 3-gangen dinermenu in Brasserie Martinus.
Oude klassieke gerechten van Hotel Eindhoven zijn terug
van weggeweest!

De mooiste muziek is de stilte tussen de noten

Een vergelijking tussen Piet Mondriaan en Arvo Pärt

'De mooiste muziek is de stilte tussen de noten'. Deze uitspraak wordt aan meerdere componisten toegeschreven. Ze zou van Mozart zijn en van Debussy, volgens sommigen ook van jazzicoon Toots Thielemans. En waarom niet! Volgens het woordenboek is stilte de afwezigheid van geluid. Maar stilte tussen de noten is meer dan dat, het woordje tussen suggereert een stilte ná en vóór iets. Een stilte die enerzijds iets afsluit en anderzijds iets nieuws doet verwachten. Een stilte waarin je je ervan bewust bent dat ze tot niet stilte zal leiden.

Het kan de stilte zijn van een fermate (een teken in de muziek dat aangeeft dat een noot of een akkoord langer mag worden aangehouden) aan het einde van een cadens, een stilte voor de storm waarin de muziek de luisteraar nog één keer alle hoeken van de ruimte laat zien. Het kan ook de stilte zijn van de vertraging die naar afronding leidt. En het kan een repeterende stilte zijn. Misschien is deze laatste stilte nog wel het spannendst, want het meest subtiel. De repeterende stilte ervaar je niet als stilte maar als doorgaande lijn, waarin noten en de ruimte daartussen gelijkwaardig zijn aan elkaar. Ze bevestigen en versterken elkaar. Zonder noten heeft de stilte geen betekenis, andersom geldt hetzelfde.

De schijnbare leegte

Brengt muziek beweging, beeldende kunst doet dat ook. Beweging kan niet-beweging suggereren en andersom. Ik associeer muziek gemakkelijk met beeld. *La Valse* van Maurice Ravel (1875-1937) bijvoorbeeld doet me denken aan de schilderijen van Valentine Prax (1897-1981). Wervelend, wentelend, kleurrijk, grondtoon en herkenning ontwijkend. Werken die vooruitliepen op de stroming waarin beweging juist weer stilte oproept. Een stroming die

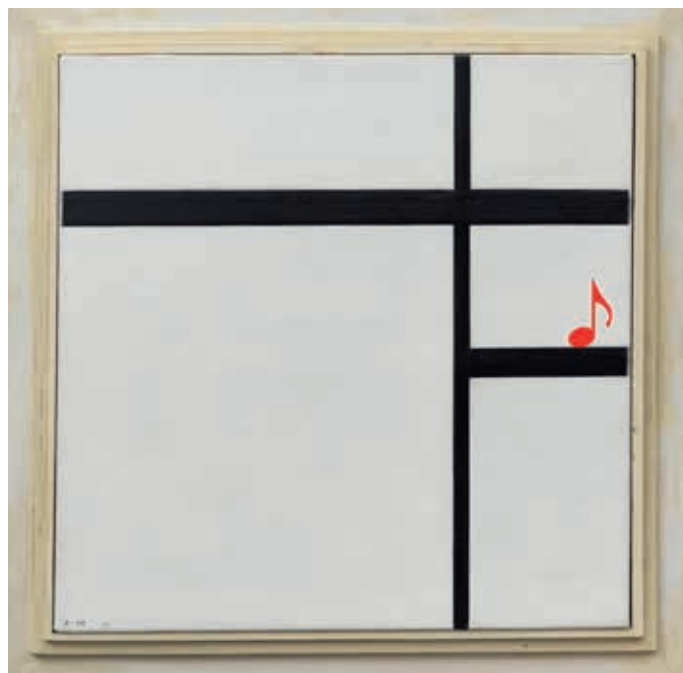
Valentine Prax
Carnival scene
Foto internet

uitmondde in een schilderij als *Composition en blanc et noir II* (1930) van Piet Mondriaan (1872-1944).

Een tijd geleden zag ik dit doek weer eens in het Van Abbemuseum, waar het origineel hing naast een door de computer gemaakte reproductie. Fascinerend schilderij. Een wit vlak met slechts een paar zwarte lijnen die elkaar kruisen. Het korte zwarte horizontale streepje rechts van de verticale lijn doorbreekt de starheid en brengt leven in de tweehonderdvijftig vierkante centimeters. Dit doek doet me een-op-een denken aan het stuk *Spiegel im Spiegel* uit 1978 van Arvo Pärt (Estland, 1935). Overeenkomst is het minimalistische, less is more, de schijnbare leegte. Met weinig lijnen wordt veel gezegd. En wat niet wordt gezegd blijft open. Want hoe gemakkelijk worden de lijnen van Mondriaan geen

koord waarop de danser zich beweegt? Hoeveel speelveld heeft een kind niet om kopje te duikelen tussen de noten van Pärt! Hoeveel fantasie kun je stoppen in deze twee werken die in oorsprong dwingen tot bezinning en nederigheid? In *Spiegel im Spiegel* - het woord spiegel duidt op zowel enkelvoud als meervoud - is het de weerkaatsing in de denkbeeldige spiegel(s) die voor een sfeer van oneindigheid zorgt, in *Composition...* van Mondriaan is de kijker zelf de spiegel; de lijnen rasteren de blik zoals de noten het pad effenen voor het gehoor.

Mondriaan
Composition en blanc et noir II
(1930)
Collectie Van Abbemuseum
Foto Peter Cox
Bewerking Marjolijn Sengers

Het ware, het goede en het schone

Waar raken de werken van componist en schilder elkaar? In een spiritueel narratief, of misschien zelfs religieus. Pärt is een man van God. Op zijn vijftigste nam hij het Russisch-Orthodoxe geloof aan, sindsdien draagt hij al zijn muziek aan God op. De theosofisch onderlegde Mondriaan zocht het in abstractie, in uiterst simpele vormen en kleuren, vanuit de overtuiging dat alle religies en filosofieën uit één universele wijsheid voortkomen. In het werk van beide kunstenaars leidt uiteindelijk niets meer af van het ware, het goede en het schone. En tegelijkertijd biedt ze de ruimte om er naar eigen behoefte in te verwijlen.

Opvallend in deze hectische tijd - of misschien juist niet - is dat in de klassieke Top 400 van NPO Klassiek Pärts stille *Spiegel im Spiegel* afgelopen jaar op de derde plek stond, na Bachs Matthäus Passion en Mozarts Requiem. De luisteraars van de Belgische klassieke zender KLARA gaven het stuk in 2021 zelfs een eerste plaats! Het stuk is geschreven voor viool en piano, maar is inmiddels geadopteerd door tal van ander melodie-instrumenten en talloze malen opgenomen.

En over de twee *Compositions en blanc et noir II* die in 2018 naast elkaar hingen, het originele doek en de recent vervaardigde replica: het origineel won met stip, de hand van de meester was zichtbaar in de penseelvoering tussen wit en zwart. Het tweede was sjablonenwerk; leuk maar nep. Echte kunst toont hoe ze is gemaakt. Ontroerend aan dit schilderij is de duidelijk zichtbare poging van Mondriaan om binnen de lijntjes te kleuren. Hij moet een vaste hand hebben gehad. ●

'Wijsheid schuilt in reductie, in het weggooien van wat overbodig is'. Aldus Arvo Pärt.

Marjolijn Sengers

Marjolijn Sengers is muzikjournalist voor *AD* en onder meer muziektijdschrift *Luister*. Ze is oprichter en programmeur van Podium Klassiek Eindhoven.

The silence...

Music is easily associated with images, and vice versa. For example, Arvo Pärt's *Spiegel im Spiegel* evokes associations with Mondriaan's *Compositions en blanc et noir II* due to its minimalism and apparent emptiness. Ultimately, in both works nothing distracts from the true, the good and the beautiful.

Jonas Staal en *Empire's Island*

Winnaar Prix de Rome 2023

De jaarlijkse stimuleringsprijs voor de beeldende kunsten werd dit jaar toegekend aan Jonas Staal (1981). De andere genomineerden uit een lijst van 321 kunstenaars zijn Ghita Skali, Josefin Arnell en Michael Tedja. De Prix de Rome is een aanmoedigingsprijs voor jonge kunstenaars in Nederland en de Overzeese Gebiedsdelen.

De prijs werd in Nederland in 1808 voor het eerst door Lodewijk Napoleon ingesteld. Koning Willem I bevestigde in 1817 het bestaan van de prijs en werd een onderdeel van de oprichting van een "Koninklijke Academie" in Amsterdam en Antwerpen. Jaarlijks moesten deze academies een concours organiseren waarvan de winnaar een studiereis naar Rome won.

Vanaf 2012 selecteert Het Mondriaan Fonds elk jaar uit een shortlist vier genomineerden. Deze vier genomineerde kunstenaars krijgen een werkbudget om een nieuw werk te maken, waarmee zij de essentie van hun kunstenaarschap zichtbaar moeten maken. Op basis van dit nieuwe werk is Jonas Staal uitgeroepen tot de uiteindelijke winnaar.

Jonas Staal is in het Van Abbemuseum geen onbekende. In 2020 exposeerde hij de *Vrijdenkersruimte* waarin hij de relatie tussen beeldende kunst en politiek zichtbaar wil maken. In zijn project *New World Summit, Rojava* ontwikkelt hij een artistieke en politieke organisatie voor het tot stand brengen van parlementen voor autonome en politieke organisaties. Voor de autonome regio Rojava in Noord-Syrië ontwierp hij een gebouw voor een regionaal democratisch parlement. In de kelder van ons museum is een model van dit parlement opgebouwd.

Prix de Rome

Jonas Staal received the important Dutch incentive prize 2023 for young artists from Queen Maxima for his video study of *Empire's Island*. She discusses the impact of the 400 year history of power formation on the island.

Empire's Island

Jonas Staal is winnaar van de Prix de Rome 2023 voor zijn project *Empire's Island*. De installatie van dat project wordt samen met de werken van de andere genomineerden geëxposeerd in het Stedelijk Museum in Amsterdam. Zoals hij in de video bij de installatie zegt, houdt hij zich als kunstenaar bezig met de werking van propaganda. De rol die kunst volgens hem speelt in propaganda is het verbeelden en creëren van nieuwe werelden. Hij wil de blik van

Koningin Máxima, Jonas Staal en Eelco van der Lingen (Mondriaan Fonds)
Foto Aad Hoogendoorn

de dominante macht in kaart brengen, deze begrijpbaar en zichtbaar maken om daarmee een effectieve tegenmacht te kunnen organiseren.

Empire's Island is een video-studie waarin 400 jaar geschiedenis van het eiland Ascension in de Atlantische Oceaan centraal staat. De eerste bewoner is Leendert Hasenbosch die door de VOC werd achtergelaten als straf voor zijn seksuele relatie met een andere matroos. In de negentiende eeuw bezoekt Charles Darwin het eiland. Hij benut de kans om dit vulkanische eiland om te toveren tot een groene oase met behulp van geroofde planten en zaden van andere gekoloniseerde missies om zo het eiland deel te laten uitmaken van het Britse Empire. In de twintigste eeuw bouwen Engeland en de USA luchtbases op het eiland om militair effectief te zijn in de Tweede Wereldoorlog en de latere Falkland Oorlog. Daarna worden ruimtevaartprogramma's opgestart door de NASA en de ESA als voorbereiding voor latere Mars-kolonisaties.

Jonas Staal wil in deze installatie aantonen wat 400 jaar globale machtsvorming betekent en de wijze hoe die tot heden doorwerkt. Want alleen als je de werking van macht begrijpt, kun je daar oppositie tegen voeren.

Piet van Bragt

AANNEMERSBEDRIJF
VAN RIJSWIJCK

Nieuwbouw | Verbouw | Renovatie | Onderhoud

vanrijswijck.nl

caspar de haan
onderhoud & renovatie

schilderkunst. sinds 1749

Ontmanteld en verknoopt

The Captive: Here's a Heart for Every Fate (2019)

Een kleurrijk wandtapijt, onderdeel van de huidige collectiepresentatie Dwarsverbanden, intrigeert en dat lijkt de bedoeling. Staan we hier voor een eigentijdse Tuin der Lusten (Jheronimus Bosch), kun je je afvragen. Net als bij Bosch roepen door elkaar krioelende beeldelementen vol fantasierijke figuurtjes vragen op. We bekijken dit raadselachtige, hedendaagse wandtapijt gedetailleerd nader.

Wandkleed met lading

Een struisvogelmens met instrument domineert het midden. Op de achtergrond is een modderige plundertocht weergegeven, daarboven een zwemmende kudde stieren met veedrijvers (*gauchos*) op paarden en zwemmende paarden met vrouwenhoofden. Middenin staan ruiters wier mannenhoofden vastzitten aan vrouwenrompen. Hun oorspronkelijke hoofden zweven los door de lucht. Linksboven frappeert de romp van een halfnaakte vrouw ondersteboven weergegeven. Het beeld verglijdt naar een Zuid-Amerikaanse waterige vlakte met uiterst rechtsboven een inheems paar in een boot. Linksonder staat een paar bij een stal waarin een heilig hart zweeft, ernaast opnieuw een struisvogel, musicerende figuren, een inheemse en een blanke vrouw plus rechtsonder een grote zittende indiaan. Verspreid zijn zwevende half-animale en half-antropomorfe figuurtjes en hoofddeksels aangebracht.

Beeldend en performance kunstenaars

Mercedes Azpilicueta (La Plata, Argentinië, 1981) ontwierp het wandtapijt. Zij leeft en woont in Amsterdam en Buenos Aires. Inspiratie haalt ze uit boeken en archieven. De fragiliteit van feministen, mensen met een brede genderidentiteit, migranten en verbannen individuen intrigeert haar. Mercedes prefereert handwerk, naaien en borduren, verwijzend naar oorspronkelijk vrouwenwerk. Hergebruik van materialen en andere lagen toevoegen aan objecten is haar niet vreemd. Dat blijkt ook hier.

Intertekstualiteit

Echo's van andere geschreven en geschilderde verhalen klinken door in dit wandtapijt.

Mercedes Azpilicueta
*The Captive: Here's a Heart
for Every Fate (2019)*
Collectie Van Abbemuseum
Foto Lisette Almering

We noemen dit 'intertekstualiteit'. Startpunt is het verhaal van twee vrouwen uit de Latijns-Amerikaanse geschiedenis: de fictieve, 16e-eeuwse Lucia Miranda en de 19e-eeuwse Argentijnse schrijfster Eduarda Mansilla. Deze vrouwen 'bewogen' zich tussen twee continenten (Europa en Latijns-Amerika), tussen nieuwe talen en culturen. Miranda, de eerste blanke gevangene, speelde een bijrol in mythes over de Spaanse kolonisatie van Latijns-Amerika. Mansilla herschreef Miranda's verhaal in 1860 vanuit een feministisch perspectief. Miranda veranderde in een culturele intermediair tussen twee continenten. Azpilicueta speelt die rol eveneens. Net als Mansilla brengt zij de ondergeschikte rol van de vrouw tijdens het kolonisatieproces naar voren maar Azpilicueta herschrijft de geschiedenis in beelden.

Verschillende beeldelementen zijn te benoemen. De struisvogel centraal in het midden is inheems (een *choique*), een Patagonisch symbool. Patagonië beslaat het zuidelijke deel van Argentinië en Chili. Deze struisvogelsoort, hier afgebeeld als minstreele (verteller), blijkt een inspiratiebron voor verhalen en legendes. De vrouwtjes leggen de eieren; de mannen broeden ze uit en verzorgen daarna geruime tijd de jongen, veelzeggend.

En er is meer. De plundertocht verwijst naar een eerste nationalistisch Argentijns schilderij getiteld *La Vuelta del Malón* (De terugkeer van de Indiaanse opstand, 1892) van de Argentijnse kunstenaar Ángel Della Valle. Het refereert aan de Spaanse kolonisatie van Argentinië, begin 16e eeuw. De autochtone bevolking bestreed de overheersing. Op het doek tonen plunderende inheemse ruiters buitgemaakte devotionalia (religieuze voorwerpen) uit Spaanse kerken. Aan hun zadels hangen afgehakte hoofden en ze ontvoeren een half ontblote, blanke vrouw (*captive*).

Een ander verweven schilderij is *La Cautiva* (*The Captive* 1880) van de Uruguayaanse Juan Manuel Blanes. Deze allegorische voorstelling van twee figuren op een pampa verbeeldt het contrast tussen 'barbarij' (inheemse man) en 'beschaving' (westerse, deels ontblote vrouw). Op het wandtapijt zijn de twee figuren gescheiden, de man rechtsonder en de vrouw 180 graden gedraaid linksboven. De kunstenaar daagt ons uit om anders te kijken en roept vragen op zoals: wie is hier de barbaar, wie de beschaafde persoon? De titel van dit laatste schilderij is verweven met de titel van het wandtapijt. Bovendien benadrukt Azpilicueta met haar subtitel dat ieders lot medeleven verdient.

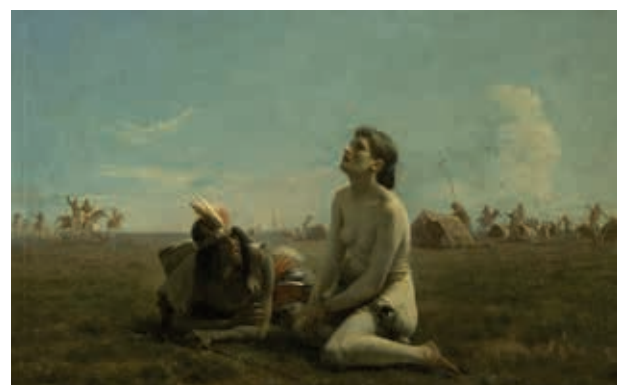
Het groepje linksonder met in de stal een zwevend heilig hart verwijst mogelijk naar de kerststal, een bespotting van het door de kolonisator opgedrongen katholieke geloof. Musici en rechtsonder een inheemse en blanke vrouw, welke laatste opkijkt naar het tafereel (Miranda?), completeren het geheel. Aan de achterzijde zien we het 'negatief' in oranje en blauwe kleuren.

Absorptie en transformatie

Azpilicueta ontmantelt kunstwerken en verhalen en verknoopt ze tot een eigen beeldverhaal. Door absorptie en transformatie ervan levert ze scherp commentaar. Zo doorbreekt en bediscussieert ze oorspronkelijke kennisbronnen, hier de gewelddadige exploitatie van de mens (lees: vrouw). Dit wandkleed, geweven in samenwerking met het Textiellab (Tilburg), past vanwege de verwijzingen prima in de tentoonstelling *Dwarsverbanden*. Het kunstwerk maakt overigens deel uit van een vijfdelig ensemble (met animatie en drie antropomorfe - d.w.z. menselijke - objecten). Het verbeeldt en herschrijft expliciet de geschiedenis van het kolonisatieproces, destijds de hoofdreden voor verwerving. Door dit wandtapijt krijgt het verleden een nieuwe toekomst. Tip: bekijk het wandtapijt ook zelf eens gedetailleerd. ●

Lisette Almering

Ángel Della Valle
La Vuelta del Malón (1892)
Foto internet

Juan Manuel Blanes
La Cautiva (The Captive) 1880
Foto internet

Layering

Azpilicueta dismantles and cross-links historic works of art and stories. Thereafter she composes her own story. In this tapestry she retells an important part of the Spanish colonization of Argentina. She focuses on the violent exploitation of native people, especially women.

Interview met vrienden

Ruud Nordt en Hanne Kok

Ruud en Hanne, vanaf het eerste uur lid van onze vereniging, hebben/hadden veel gezamenlijke interesses o.a. in kunst, actieve muziekbeoefening en de Eindhovense gemeentepolitiek. Reden om eens bij hen thuis af te spreken. Helaas maar een kleine greep uit een lang gesprek.

Ruud en Hanne met
Siamees stoeltje van
Thijs van Kimmenade
Foto Jan Verheugt

Ruud, jij was in het verleden bestuurlijk betrokken bij het Van Abbemuseum?

Van 1974 tot 1978 was ik vanuit de Eindhovense gemeenteraad lid van de Commissie van Toezicht die over het beheer van het museum waakte. Daarnaast was er een aparte adviescommissie voor het artistieke beleid. Rudi Fuchs en zijn staf bereidden de gezamenlijke vergaderingen goed voor waardoor we over het algemeen konden instemmen met zijn voorstellen. Persoonlijk heb ik er veel van opgestoken.

Je deed een schenking aan het museum?

Bij Philips Design, mijn werkgever, werd ik eens belast met de organisatie van een symposium over visuele trends. In die tijd was ik geïnteresseerd in underground/subcultuur. Op dat gebied verschenen, internationaal en nationaal, allerlei blaadjes en tijdschriften die ik fanatiek ben gaan verzamelen. In Nederland had je bijvoorbeeld *Hitweek* later *Aloha*, *Provo* en *Ontbijt op bed*. De beeldtaal ervan stond vervolgens centraal tijdens dat symposium. Op een gegeven moment denk je dan: 'Wat moet ik er verder mee?' Ik heb het materiaal toen overgedragen aan de museumbibliotheek. Een bananendoos vol, bijna 200 items, van losse vellen tot complete nummers. De bibliotheek was er blij mee; het geeft een aardig tijdsbeeld. Hoe mooi zou het zijn wanneer het nog een keer tijdens een expositie te zien zou zijn.

Hanne, hoe raakte jij met kunst in aanraking?

Beroepsmatig ben ik geschoold als verpleegkundige en niet in kunst. Later was ik werkzaam als lerares verpleegkunde in het middelbaar onderwijs. Via mijn privé-situatie ben ik met kunst in contact gekomen. Volgde op televisie kunstverteller Pierre Janssen, die met zijn markante handen, en was geabonneerd op de jaargangen van *Openbaar Kunstbezit*. Zo kwam kunst dicht bij me. En via Ruud rolde ik er verder in.

Wat doet kunst met je?

Ik zie kunst als een verrijking van ons leven, het erover praten met elkaar en met anderen. Niet alles hoeft me aan te spreken. Eén kunstwerk op een hele expositie kan al voldoende zijn om me te raken. Die ervaring moet ik dan nog wel verwerken. Zo vind ik de kunstwerken van Anselm Kiefer geweldig. Vlak voor de verbouwing

van het KMSKA was er in Antwerpen een extra tentoonstelling van zijn werk, 18 werken in totaal van één verzamelaar met één onderwerp: vergankelijkheid, met stro en bloemen. We hoorden ervan en gingen er direct heen. Een fantastische ervaring.

En het Van Abbemuseum?

Het museum wordt weleens als moeilijk museum ervaren. Wanneer je echter probeert de verhalen achter de exposities te leren kennen, wordt het juist interessant, ook omdat allerlei wereldproblemen aan bod komen. ●

Jan Verheugt

True art lovers

Ruud Nordt and Hanne Kok, members of our association from the very beginning, have/had many common interests such as active music practice and Eindhoven municipal politics, but especially art.

DHVM verstaat de vastgoedkunst

De grootste onafhankelijke vastgoedbeheerder en trotse partner van de Vrienden Van Abbemuseum.

VASTGOED MANAGEMENT

Onafhankelijk de grootste
www.dhvm.eu

SCHÄFER
NOTARISSEN

Wij zijn er voor jou.

Gashouder 36E
5613 CR, Eindhoven

Park 34-36
5671 GA, Nuenen

Maak een afspraak via 040 - 2 660 660 | info@notarishnodig.nl | www.notarishnodig.nl

Het Grote Archief

Herinneringen aan het oude Sovjet-regime

Momenteel is in het museum een deel van de in 2021 aangekochte grafische werken van Ilja en Emilia Kabakov te zien. Hannie Groen deelt herinneringen aan een bezoek aan Oost-Berlijn en aan een vervreemdende tentoonstelling van de Kabakovs: Het Grote Archief. Ze proefde iets van de bureaucratische omstandigheden waaronder de Kabakovs geleefd moet hebben.

In het museum ging het vreemd toe. Alles wat binnen was, was kunst. Het te zien, daar ging het om. De vloeren waren oud en er lag opgehoopt vuil onder de houten bureaus. Op de muren waren vele papieren of op karton geschreven instructies geprikt. Voor wie niet lezen kon, waren er plaatjes. Je moest beslissen tot welke leeftijdscategorie je behoorde, of bij welke beroepsgroep.

Er was weinig licht, hier en daar een peertje. Je verdwaalde in de gelijkvormige ruimten. Het was overal hetzelfde: bureaus, wrakke stoelen, instructies. De rijen wachtenden kon je je er zelf wel bij voorstellen. Het ging er vreemd aan toe. Aan het eind van een lange gang werd je eruit gesluisd. Daar stond de suppoost. Die keek erop toe dat je niet omkeerde. Terug mocht niet.

Zaaloverzichten bij
Dwarsverbinding #4:
Kabakov Kabinet
Expositie 2023-24
Van Abbemuseum
Foto's Peter Cox

Stemmen in de leegte

Begin 1993 organiseerde het Stedelijk Museum in Amsterdam de expositie *Het Grote Archief*. In de bovenzalen van het museum toonde Ilja Kabakov (1933-2023) een dolgedraaide bureaucratie. De bezoekers – waaronder ik – dienden zich bij binnenkomst te identificeren om ingedeeld te worden in een bepaalde ambtelijke categorie zoals stadsbewoner, arbeider of persoon ouder dan zeventig. Wanneer je daar liep, was je het hele gevoel van museum kwijt. Je raakte gedesorïenteerd en vervreemd en dat was precies de bedoeling van Ilja Kabakov en zijn vrouw Emilia. In mijn herinnering zou ik daar nu nog kunnen lopen. Kabakov registreerde het banale alledaagse leven en beschouwde zichzelf als een 'archeoloog van het Sovjetleven'. Hij combineerde beelden met teksten, omdat naar zijn zeggen de Russische cultuur in de eerste plaats een verbale cultuur is. Er wordt altijd en overal gesproken. In de gezamenlijke woningen is het nooit stil. Overal zijn stemmen.

Een vleugje Sovjet-zone

De Muur bestond nog, die eerste keer dat we met een groep dichters West- en Oost-Berlijn bezochten in 1980. We waren diep onder de indruk over de veiligheidsmaatregelen aldaar en het bord 'U nadert de Sovjet-zone'. Curieus en bijzonder was het gevoel om zo zonder jassen en tassen rond te lopen. Geen drukwerk, geen boek of plattegrond of geld mocht je bij je hebben. We kregen een handvol kleingeld om de dag door te komen. Je repeteerde in je hoofd of je een gedicht van jezelf kon opzeggen voor de dichter Kurt Bartsch, die ons ontving en geduldig wachtte tot de woorden kwamen.

Voor een luttel bedrag kochten we in een warenhuis schriften en pennen en verzuchtten dat een wereld zonder reclame een verademing was. We zaten op banken in parken omdat we in restaurants niet welkom waren als buitenlanders. Het gaf niet. We waren blij en opgetogen met het contact met de dichter. Die avond, in het Brechttheater, met het toneelstuk *De Kaukasi-*

sche Krijtkring van Bertold Brecht was er de ontroering en je thuis voelen in rode fluwelen stoelen. In de pauze limonade voor het hele publiek. Het leek op een moederschoot maar was het niet.

Toen wij allang weer thuis waren, in het rijke Westen, hoorden we dat Irene, de vrouw van Kurt Bartsch ontslagen was als regisseur van het Brechttheater. Niet veel later zijn beiden naar het Westen gevlucht, waarna we elkaar nooit meer gezien hebben.

Naar het vrije Westen

In 1992 verhuisde Ilja Kabakov met zijn vrouw Emilia naar de Verenigde Staten. Emilia werkte intensief samen met Ilja, al stond het werk lang alleen op zijn naam. Met zijn installaties zou Kabakov in korte tijd wereldberoemd worden. Het had tot medio jaren tachtig geduurd voordat er, dankzij de 'perestrojka' van Michail Gorbatsjov grotere vrijheid en openheid ontstond.

Ook na het uiteenvallen stond de Sovjet-Unie centraal in het werk van Kabakov. Hij maakte kritische schilderijen, tekeningen en 'totale installaties' waarin hij op commentaar gaf op het mislukken van de Sovjet-idealen.

In 2012 verscheen in het Van Abbemuseum op een expositie *Een kist met rotzooi*, een installatie van Ilja en Emilia. De installatie is uit 1983. Ilja: "De hele wereld, alles wat mij hier omringt, komt mij voor als een onmetelijke vuilnisbelt zonder eind of grens, een zee van afval. In dit afval van een enorme stad kun je de krachtige adem van haar hele verleden voelen. Deze hele vuilnisbelt zit vol fonkelingen, glinsterende sterren, weerspiegelingen en fragmenten van cultuur: een of ander boek, of foto's en teksten of dingen die door anderen zijn gemaakt. Ze schreeuwen een verleden uit, ze bewaren het..."

Enmaal gevestigd in het zogeheten 'vrije' Westen zag Kabakov de naderende dictatuur van de computer en de teloorgang van de klassieke leescultuur toen hij de Amsterdamse universiteitsbibliotheek bezocht. In helverlichte kale ruimten zag hij studenten gehypnotiseerd naar hun schermen staren.

Als antwoord daarop maakte hij in de oude Doelenzaal van de bibliotheek *The Old Reading Room* (1999), een nostalgische 19e-eeuwse bibliotheek met smalle hoge kasten vol oude boeken. De sfeer werd nog versterkt met muziek van Wagners Tannhäuser en wind door de ramen, die zachtjes de dunne witte gordijnen liet opbollen. ●

Hannie Groen

Met dank aan Frank van Lamoen: *In Memoriam: Ilja Kabakov*, Stedelijk Museum Amsterdam, Mei 2023

Zaaloverzichten bij
Dwarsverbinding #4:
Kabakov Kabinet
Expositie 2023-24
Van Abbemuseum
Foto Peter Cox

The Large Archive

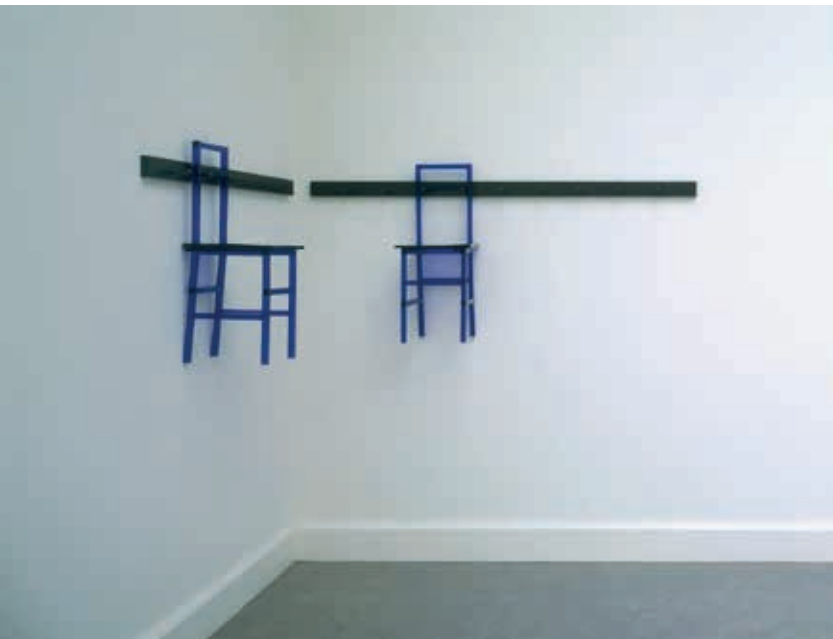
Hannie Groen shares memories of a visit to East Berlin and an exhibition of the Kabakovs' *The Great Archive*. She got a taste of the bureaucratic conditions under which the Kabakovs must have lived.

Niet om op te zitten (7)

Een combinatie van ernst en speelsheid

Kunstgeschiedenis is de eerste context en zelfs als je dit zwaar betwist, voeg je nog steeds alleen maar toe aan de kunstgeschiedenis.

Jan Vercruyssen

Jan Vercruyssen
Tombeaux (1988) 1991
Collectie van Abbemuseum
Foto Peter Cox

Seriousness and playfulness

Jan Vercruyssen is a Belgian artist who is considered as one of Europe's most influential conceptual artists. The special relationship between Jan Debbaut (director Van Abbemuseum 1988-2003) and Jan Vercruyssen resulted in two major exhibitions in 1990 and 1997 and ongoing collection-presentations.

Het Van Abbemuseum kocht in 1992 het hier afgebeelde kunstwerk van Jan Vercruyssen (1948-2018). Het is een onderdeel van de reeks *Tombeaux*. Twee fragiele glazen stoeltjes zijn opgehangen aan een kapstok. Door het gebruik van glas wordt meteen duidelijk dat het geen stoelen zijn om op te zitten. Overigens werden vroeger in boerderijen stoelen vaak aan een muur opgehangen om ruimte te besparen. De Franse titel *Tombeaux* verwijst zowel naar een graftombe als naar een vorm van muzikale of poëtische klaagzang. De combinatie van ernst en speelsheid is een element van Vercruysses kunstopvatting. Als student schreef hij gedichten en raakte hij ervan doordrongen dat kunst in staat moet zijn visuele poëzie op te roepen. Vercruyssen vond dat hij en zijn collega's zich moesten verzetten tegen de toe-eigeningskunst en de sensatiezucht van het postmodernisme. Ze wilden een nieuwe manier vinden om stille en statische kunst weer betekenis te geven

in een steeds gewelddadiger en luider wordende visuele omgeving. Vercruyssen deed dat door de toeschouwer te dwingen zich te concentreren. Hij werkte in 'cycli', waarvan *Chambres*, *Tombeaux* en *Places* de belangrijkste zijn. Ze stellen de onontkoombare vraag: wat is de rol van de kunst en de kunstenaar vandaag? Vercruyssen wordt beschouwd als één van de meest invloedrijke conceptuele kunstenaars in Europa. Het huidige tentoonstellingsbeleid richt zich op meerstemmigheid en multizintuiglijke presentatie. De vraag rijst of voor deze verstilde werken ruimte wordt gecreëerd in het museum.

De Belg Jan Debbaut (1949) volgde in 1988 Rudi Fuchs op als directeur van het Van Abbemuseum. De kunstenaars waar hij affiniteit mee had, formuleerden in artistieke zin welke plaats of positie het object in de kunst of in het algemeen kon innemen. Dit resulteerde in een reeks tentoonstellingen en aankopen van tot op dat moment niet of nauwelijks in Nederland getoonde kunstenaars, onder wie Jan Vercruyssen. In de loop der jaren heeft het Van Abbemuseum circa 30 werken van Jan Vercruyssen aangekocht.

Debbaut en Vercruyssen kenden elkaar uit hun Gentse studententijd in de jaren 70. In 1985 organiseerde Debbaut een eerste tentoonstelling met werk van o.a. Jan Vercruyssen in Dublin. In hetzelfde jaar nam hij kunst van Vercruyssen op in een overzichtstentoonstelling van opkomende kunstenaars die hij samenstelde voor Fuchs. Er volgde een grote solotentoonstelling in het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel. In 1993 vertegenwoordigde Jan Vercruyssen België op de Biënnale van Venetië en in 2001 ontving hij de Vlaamse Cultuurprijs voor beeldende kunsten. Kunstwerken van Vercruyssen bevinden zich in vele belangrijke Europese en Amerikaanse collecties. ●

Meer over deze kunstenaar is te vinden op: Jan Vercruyssen Stichting (janvercrussefoundation.com)

Els Grootemaat

Focus en Samenspel

Weebers Vastgoed Advocaten NV is een advocatenkantoor gespecialiseerd in bouw- en vastgoed vraagstukken. Wij zijn werkzaam voor het bedrijfsleven, gemeenten, woningcorporaties en (institutionele) beleggers en mogen gerenommeerde partijen in het vastgoed tot onze cliëntèle rekenen. Op basis van onze brede kennis van de bouw- en vastgoedwereld adviseren en procederen wij voor onze cliënten. Een sterke combinatie! Onze kernwaarden zijn focus en samenspel met als doel het beste en meest duurzame resultaat te bereiken voor onze cliënten.

Gebiedsontwikkeling@vastgoed-advocaten.nl
040 21 20 400
www.vastgoed-advocaten.nl

de bever
architecten

KUNSTIN OEDENRODE 30 jaar

50 KUNSTWERKEN
5 PROJECTEN

ARCHITECTUUR
AUDIOVISUEEL
TECHNOLOGIE
FILM
BEELDEND

LANGS EEN HISTORISCH
WANDELPAD VAN 25 KM

WANDELEN IN HET DOMMELDAL

In 30 jaar heeft Kunststichting Sint-Oedenrode een schitterend wandelpad gerealiseerd langs en om de Dommel, in de 'achtertuin' van Van Abbe. Kijk op: <https://www.bezoekmeerijstad.nl/routes-overzicht/3799715621/kunstroutes-sint-oedenrode>

Kunststichting Sint-Oedenrode
is recent overgegaan in:

KunstStichting
Meerijstad

Rond door recht Lucas Lenglet, 2011

Dynamiek in de kunst

Een persoonlijke verkenning van smaak, cultuur en sociale klasse

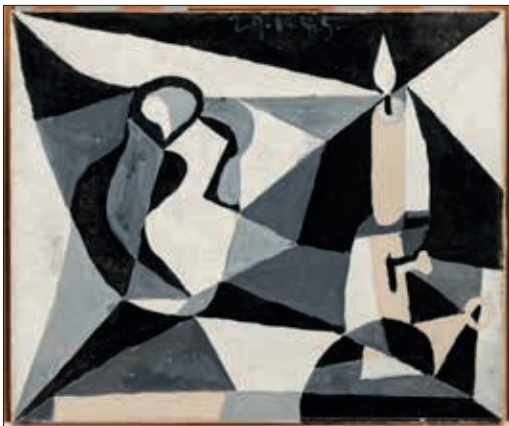
Kunst moet worden gesmaakt
Emmanuel Kant

Kijken naar kunst is onbewust een kwestie van keuzes maken. Welk kunstwerk sluit aan bij je persoonlijke voorkeur, wat waardeer je of wijs je juist af? En welk kunstwerk krijgt in de loop van de tijd steeds meer of minder waarde voor je? Bepalen subjectieve factoren die voorkeuren en waardoor veranderen die? Wat betekent afkeuring van jouw smaak door anderen? Een verkenning van smaak als uiting van persoonlijke en groepsvoorkeuren.

Smaak en kunst

Het domein van de smaak is grotendeels een zaak van de kunsten. Onderzoek gaat uit van de premisse dat smaak in sociologisch perspectief moet worden bestudeerd. Als iemand zegt iets mooi te vinden, betekent het dat die persoon daarvan houdt en dat het uitdrukking geeft aan de eigen persoonlijkheid. Daarentegen worden negatieve opmerkingen over de kwaliteit van iemands persoonlijke smaakvoorkeuren niet steeds in dank aanvaard. Want smaak wordt per definitie gekoppeld aan de individuele persoon en wordt beleefd als een geheel van voorkeuren en afkeuring dat de persoonlijke identiteit mede vorm geeft. Afkeuring wordt vaak gezien als een afwijzing van de eigen persoon.

Pablo Picasso
Nature Morte à la bougie, 1945
Collectie Van Abbemuseum
Foto Peter Cox

Persoonlijke smaak

Smaak en moraliteit gaan daarmee hand in hand. Iemand die verweten wordt een slechte smaak te hebben, wordt veroordeeld tot iemand die niet past binnen de sociale structuur waarvan men deel uit maakt. Smaakdiscussies spelen zich dus altijd af op het snijvlak van individuele en sociale identiteit. De relatie tussen smaak en sociale klasse blijkt dominant te zijn. Want smaak is klasse, en wie de beste smaak heeft verkeert in de hoogste klasse! Smaak is een systeem van waarneming en waardering en het bevordert een levensstijl die voor de sociale klasse kenmerkend is. Maar persoonlijke smaak is altijd een beperkte variatie op de gedeelde levensstijl van een groep. De eigen smaak wordt door de eigen individualiteit gedefinieerd, maar wordt wel getekend door het sociale milieu waarin men zich bevindt. Men blijft wel de persoon die men is.

De westerse traditie

De dichter en filosoof Jacob Bronowski en de historicus Bruce Mazlish onderscheiden in hun boek *The Western Intellectual Tradition* drie culturele domeinen: de waarheid, de juistheid en de smaak. In het domein van de waarheid poogt men vast te stellen wat het waarheidsgehalte van religie, wetenschap en filosofie is. In het domein van wat juist is bestudeert men wetgeving, ethiek en politiek. Maar in het domein van de smaak onderzoekt men hoe men overeenstemming kan krijgen daar waar het niet nodig is en waar andere en afwijkende meningen juist vruchtbaar kunnen zijn. Bronowski en Mazlish zijn niet de eersten die deze culturele driedeling zien. Reeds Plato maakte al onderscheid tussen het ware, het juiste en het schone!

Betrokkenheid en toegankelijkheid

Het Van Abbemuseum wil in zijn tentoonstellingen zijn relatie met de maatschappij zichtbaar maken. Het engagement, de maatschappelijke betrokkenheid, is een belangrijk aspect in het tentoonstellingsbeleid. Als we dat terugkoppelen naar de westerse traditie zoals beschreven

door Bronowski en Mazlish, zien we dat de aandacht voor de domeinen waarheid en juistheid groot is. Smaak echter betekent voor de kunstenaar dat de maatschappelijke betrokkenheid die hij wil verkondigen in zijn werk, een bepaalde vorm zal krijgen, die hij met anderen wil communiceren. De persoonlijke instelling en psychische structuur van de kunstenaar bepalen dan mede de vorm die voor het kunstwerk gekozen wordt. In essentie geldt dat óók voor degene die met het kunstwerk in aanraking komt en het al dan niet waardeert. Sociale klasse en identiteit maken de psychische toegankelijkheid tot het kunstwerk in een bepaalde mate mogelijk. Dat betekent dat bij eventuele dynamiek in de levensstijl van degene die kunst ontmoet ook het smaakpatroon mede kan evolueren. Want smaak is subjectief en zegt steeds iets van de persoon en de groep waarvan men deel uit maakt is.

Francisco Goya
Los Desastres de la Guerra
 1810-1818
 No. 5, I son Fieras
 Foto internet

Blijvende inhoudelijke diepgang

De wisseltonstellingen in ons museum zoals bijvoorbeeld de reeks *Positions* zijn meestal thematisch van karakter. Bovendien is er een band met de actualiteit van het moment. In de collectietentoonstellingen daarentegen worden werken uit de collectie getoond die een beeld van het beleid van het museum in zich blijven dragen, maar waarin de vormgeving soms de inhoudelijke betekenis kan overstijgen. De inhoudelijke gelaagdheid van het kunstwerk kan namelijk soms in de loop van de tijd in een bepaalde mate minder zichtbaar zijn, omdat de band met de historische actualiteit verminderd is. Hierdoor kunnen de esthetische aspecten meer aan de oppervlakte treden. Maar grote kunstwerken blijven hun intellectuele en geëngageerde karakter voortdurend behouden. Neem als voorbeeld de *Guernica* van Picasso of de etsen van Goya in de reeks *Los Desastres de la Guerra*. Nog steeds zijn deze kunstwerken inhoudelijk actueel. Men kan zich niet voorstellen dat van deze kunstwerken slechts een decoratieve functie resteert.

Laure Prouvost
This Means Tableaux, 2019
 (detail)
 Collectie Van Abbemuseum
 Foto Piet van Bragt

Het lijkt mij een mooi beeld als men zich voorstelt dat enkele kunstwerken uiteindelijk 'de Oudbouw' verlaten en via de trap afdalen naar 'de Nieuwbouw' om daar hun kracht te blijven uitstralen, zoals het tapijt van Laure Prouvost *This Means Tableaux*. Of de twee plastieken van Zadkine die naast hun evolutionaire energie esthetisch van grote kwaliteit blijven. Of de werken van Picasso die ons een ander beeld van de visuele realiteit aanbieden. Veel kunstwerken behouden hun inhoudelijke diepgang, ook wanneer die in de loop van de tijd minder aan de oppervlakte treedt. Zo schuilt bijvoorbeeld in de tekeningen van Piet Ouborg nog altijd de diepgang van de spirituele en religieuze Indische cultuur. Deze dynamiek van de smaakontwikkeling biedt de aandachtige kijker nog steeds de mogelijkheid dat men de diepere gelaagdheid van een kunstwerk kan herkennen en waarderen. ●

Dynamics in art

A personal reflection on taste development in art. The psychological structure of an artist partly determines the form of the work of art. The viewer's appreciation also depends on his personal preference, but also on social dynamics.

Piet van Bragt

Kleintjes worden groot

De Wert is er. Ook als werkgever.

Wil jij een volgende stap maken in je carrière? Werken in een op talent ingerichte omgeving met persoonlijk contact en een informele werksfeer. Ben jij BOEI-end en herken jij jezelf in ons DNA: Betrouwbaar, Oplossingsgericht, Eigenzinnig en Initiatiefrijk.

Kom jij ons De Wert team versterken?

Lees meer over onze vacatures op onze website.

Meer info: www.dewert.nl

DE WERT
ACCOUNTANTS & BELASTINGADVISEURS

MUSOMANIE | FRANK BIERKENZ

eindeloze oceaen vol stil verdriet
driekwart vioelstof vol met leven
veel wederliefde is er niet.

bedrock maan in haar trouwe baan
koel toekijkend uit de leegte
spiegelt zich in jouw membraan

het virus mens, een kleine zes
berooft gala van haar majesteit
levensvorm dronken van succes
in het heelal berucht als rariteit.

ook onze betoverende satelliet
wordt met dollartekens in de ogen
door het virus zonder smaak
tot verdienmodel omgebogen.

Wil je graag reageren op een van de artikelen, zelf een bijdrage leveren aan ons blad of een recensie verzorgen over een van de exposities, laat het ons weten:

redactie@vriendenvanabbe.nl

KwArts

Colofon

KwArts is het kwartaalblad van de Vereniging Vrienden Van Abbemuseum.
Kwartaalblad, aflevering 106

Vrienden
Van Abbemuseum

Leden van bestuur

Stefan de Bever (voorzitter),
Rita Bosch (secretaris), Wildrik Burema,
Joost van Dijk (penningmeester), Kareem
Gazvani en Karin Overdijk

Redactie KwArts

Lisette Almering, Piet van Bragt,
Hannie Groen, Els Grootemaat,
Nelleke Slofstra

Eindredactie

Hanneke van den Nieuwenhof

Hoofdreductie

Jan Verheugt

Verder werkten mee:

Stefan de Bever, Vivian Bleyem,
Frank Bierkenz en Marjolein Sengers

e-mail redactie

redactie@vriendenvanabbe.nl

Vormgeving en opmaak

Frank Bierkenz, www.frankbierkenz.nl

Fotografie

Lisette Almering, Piet van Bragt, Peter
Cox, Aad Hoogendoorn, Nelleke Slofstra
en Jan Verheugt

Bureau Vereniging VVA

Postbus 6188, 5600 AZ Eindhoven
tel. 040-2381032

e-mail: info@vriendenvanabbe.nl

Alle redactiebijdragen zijn na publicatie
ook te lezen via de website van de
vereniging: www.vriendenvanabbe.nl

Openingstijden bureau Vrienden

Maandag 9.30 - 15.00 uur (m.u.v.
schoolvakanties). Overige dagen
bereikbaar via voicemail of e-mail.

Instagram

[vriendenvanabbemuseum](https://www.instagram.com/vriendenvanabbemuseum)

Blog

[vriendenverenigingvanabbemuseum.
blogspot.com](http://vriendenverenigingvanabbemuseum.blogspot.com)

Drukwerk

MULTI CLICK BV

De modernste en duurzaamste
drukker van Nederland

Van Abbemuseum

Stratumsedijk 2, 5611 ND Eindhoven
Postbus 235, 5600 AE Eindhoven
tel. 040-2381000
www.vanabbemuseum.nl

E-mail

info@vanabbemuseum.nl

Openingstijden museum

Dinsdag t/m zondag 11.00 - 17.00 uur